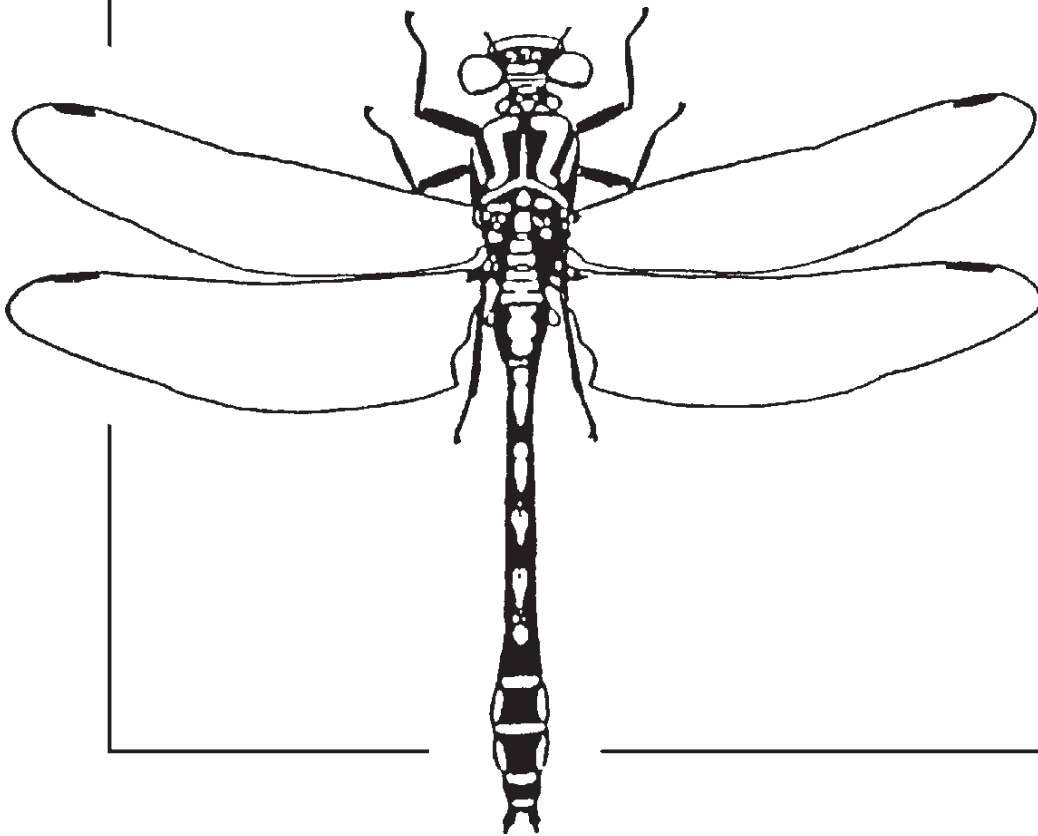

Gomphus

Mededelingsblad van de Belgische Libellenonderzoekers
Bulletin de liaison des Odonatologues belges

jaargang 19 (2) : december 2003 - volume 19 (2) : décembre 2003

uitgegeven door: Libellenwerkgroep Gomphus
édité par: le Groupe de Travail Libellules Gomphus

Uitzonderlijk vroege waarnemingen van de Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*)

Wouter Vanreusel & Joeri Cortens

Onderzoeksgroep Dierenecologie
Universiteit Antwerpen
Campus Drie Eiken
Universiteitsplein 1
2610 Wilrijk
wouter.vanreusel@ua.ac.be

Summary

Exceptionally early recordings of the Golden-ringed dragonfly (*Cordulegaster boltonii*). During fieldwork in the East of Flanders, we observed *Cordulegaster boltonii* on different locations in the National Park “Hoge Kempen”. Several recordings were done early in the year. In 2003, the earliest observation was on May 7. This is more than 3 weeks before the earliest known recording in Belgium, Germany and the Netherlands. This is exceptional since the phenology of dragonflies is usually relatively constant. It could be interesting to pay more attention to this species in spring.

Samenvatting

Tijdens veldwerk in het oosten van Vlaanderen observeerden we *Cordulegaster boltonii* op verschillende locaties in het Nationaal Park Hoge Kempen. Verschillende observaties gebeurden vroeg op het jaar. In 2003 was de eerste waarneming reeds op 7 mei. Dit is meer dan 3 weken vroeger dan de vroegste gekende waarneming in België, Duitsland en Nederland. Dit is uitzonderlijk aangezien de fenologie van libellen meestal vrij constant is. Het kan interessant zijn om in de lente meer aandacht te schenken aan deze soort.

Résumé

Observations exceptionnellement précoces du Cordulégastré annelé (*Cordulegaster boltonii*). Pendant nos recherches de terrain dans l’est de la Flandre, nous avons observé *Cordulegaster boltonii* en différents endroits du Parc National « Hoge Kempen ». Plusieurs observations ont été effectuées tôt dans l’année. En 2003, la première observation a été réalisée le 7 mai, trois semaines avant la date la plus précoce rapportée en Belgique, en Allemagne et aux Pays-Bas. Ce fait est exceptionnel car la phénologie des libellules est habituellement assez constante. Il serait intéressant d’être plus attentif à cette espèce au printemps.

In functie van een onderzoek naar bedreigde dagvlinders werden door medewerkers van de Onderzoeksgroep Dierenecologie van de Universiteit Antwerpen in 2001, 2002 en 2003 heel wat uren veldwerk gespendeerd in het Nationaal Park Hoge Kempen (Maasmechelen, Zutendaal, ...). Hierbij noteerden we niet alleen de waarnemingen van onze studiesoorten, maar ook van alle andere interessante soorten die we op naam konden brengen. Hiervan werd telkens de locatie zo exact mogelijk op kaart gezet en noteerden we soortnaam, datum en eventuele bijzonderheden. Zoals elk jaar werden de waarnemingen aan het einde van het seizoen doorgestuurd naar de beheerders van de betreffende databanken.

De Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*), zowel op de Vlaamse als op de Nederlandse Rode Lijst een bedreigde soort (DE KNIJF & ANSELIN, 1996; WASSCHER, 1999), is nog met verschillende populaties in het Nationaal Park Hoge Kempen aanwezig. De goede kwaliteit van het water dat vanaf het Kempens plateau in verschillende beekjes (Kikbeek, Ziepbeek, Asbeek, Heiwyckbeek, Groenstraatbeek,...) naar de Maas stroomt en de aanwezigheid van uitgestrekte oppervlaktes veen- en heidegebied en gageelstruweel, zijn hier waarschijnlijk niet vreemd aan.

Tijdens het veldwerk werd de Gewone bronlibel dan ook regelmatig waargenomen, in totaal ongeveer 40 keer gedurende de drie jaren. Er werd geen tijd besteed aan het zoeken van larvenhuidjes, zodat (buiten een toevallige waarneming van een larve in de Asbeek) al onze waarnemingen betrekking hebben op adulte dieren. Meestal ging het hier om foeragerende dieren boven gageelstruwelen, natte en droge heide en in brandgangen. We zagen ook patrouillerende mannetjes boven verschillende beken, zowel in het bos als op de open heide en eenmaal (op 05/06/2001) zelfs een wijfje, dat eitjes afzette in de bodem van de Asbeek. Op 04/06/2002 werden we verrast door een foeragerend mannetje op een zuidoost-gerichte, met droge heide begroeide helling in de Mechelse Heide. Deze plek ligt op ongeveer anderhalve kilometer van de dichtstbijzijnde beek (Kikbeek) die voor voorplanting in aanmerking komt (en waar we de soort ook effectief aantreffen). Begin juni is de periode waarin de meeste dieren beginnen te vliegen; deze laatste waarneming wijst op een goede dispersiecapaciteit van *Cordulegaster boltonii* na het uitsluipen uit het larvenhuidje. Een andere opvallende waarneming was die van een *Cordulegaster boltonii* die in de vlucht een Gevlekte

glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*) meedroeg en hiervan op het moment van de waarneming reeds de kop had afgebeten.

Een aantal waarnemingen in 2003 gebeurde in het begin van mei. Dit was zo vroeg op het jaar, dat Geert de Knijf, bij het invoeren van de gegevens in de databank, ons vroeg om na te kijken of hier geen vergissing was gebeurd. De vroegste waarneming zoals die vermeld wordt in de te verschijnen libellenatlas (periode 1990-2000) dateert van 1 juni. Sindsdien werd er aan de Vlaamse databank nog één vroegere waarneming toegevoegd en die dateert van 28 mei 2001 (W. Vanreusel en J. Cortens), dit is een dag vroeger dan de vroegste waarneming in Nederland (NEDERLANDSE VERENIGING VOOR LIBELLENSTUDIE, 2002). De vroegste waarneming in Wallonië gebeurde op 1 juni (Libellenatlas, in prep.). STERNBERG ET AL. (2000) vermelden 15 juni als vroegste uitsluitdatum voor Baden-Württemberg en eind mei als vroegste uitsluitdatum voor het laagland en buiten het bos in Duitsland.

Na verificatie in de notaboeken bleken de data wel degelijk te kloppen. Onze vroegste waarneming dateert van 7 mei 2003 en gebeurde in de Neerharerheide. Ook op 8 en 15 mei werd hier telkens een exemplaar waargenomen door W. Vanreusel. Op 16 mei werd (onafhankelijk maar op bijna exact dezelfde plaats) nog een exemplaar gezien door J. Cortens. Deze laatste drie waarnemingen waren gesitueerd op een warme, zonbeschenen hoek (inham in de bosrand) op de rand van de heide, waar ook de mannetjes van het Groentje (*Callophrys rubi*) graag vertoeven. De eerste waarneming (07/05) was een jagend exemplaar op een overgang van natte heide naar gagelstruweel, zo'n 80 meter van de zonet beschreven plek.

Het kan niet met zekerheid gezegd worden over hoeveel verschillende exemplaren het ging. In elk geval was de soort in die periode niet talrijk aan het vliegen aangezien we er de hele dag rondliepen en het telkens over 1 waarneming per dag ging. Wij waren in die periode bijna dagelijks in het gebied. Hierdoor was onze kans op waarnemingen waarschijnlijk vrij hoog. De eerste dag waarop met zekerheid meerdere, verschillende beesten werden gezien, was 13 juni. In 2001 zagen we reeds meerdere exemplaren op 5 juni (zowel in Asbeek als Kikbeekbron).

Mogelijk betreffen de waarnemingen van begin mei dus één heel

vroeg uitgeslopen exemplaar. Toch is deze waarneming bijzonder, omdat fenologische records bij libellen meestal slechts met één of enkele dagen scherper worden gesteld. Het is heel uitzonderlijk dat de eerste waarnemingsdatum plots drie weken naar voren schuift. Het is te vroeg om conclusies te trekken over de reden van deze verschuiving of om reeds te spreken van een trend. Maar het is zeker interessant om de volgende jaren in het voorjaar wat extra aandacht te besteden aan *Cordulegaster boltonii* en gericht op zoek te gaan naar larvenhuidjes.

Literatuur

- DE KNIJF, G. & ANSELIN, A., 1996. Een gedocumenteerde Rode lijst van de libellen van Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 1996 (4), Brussel. 90 pp.
- NEDERLANDSE VERENIGING VOOR LIBELLENSTUDIE, 2002. De Nederlandse libellen (Odonata). Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden. 440 pp.
- STERNBERG, K.; BUCHWALD, R. & STEPHAN, U., 2000. *Cordulegaster boltonii*. In Sternberg, K. & Buchwald, R. (ed.), 2000. Die Libellen Baden-Württembergs. Band 2: Grosslibellen (Anisoptera) . Ulmer, Stuttgart. 712 pp.
- WASSCHER, M., 1999. Bedreigde en kwetsbare libellen in Nederland (Odonata). Basisrapport met voorstel voor de Rode lijst. European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden. 72 pp.